

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות מליחה

סימן סט – שיעור 2

מראה מקומות

סימן ס"ט סעיף ב'

שו"ע, רמ"א, ש"ך, ט"ז

פתחי תשובה

תוכניות יחודיות ללימוד ההלכה - הכנה למבחני הסמיכה.

לימודי רבנות • איסור והתר • אבלות • מקוואות • נדה • קידושין • שבת • עירובין

לימודי דיינות • דיינים • עדות • שכירות פועלים • נזקי שכנים • שותפין • הלואה • גיטין

לפרטים נוספים : 03-6166340 או באתר: www.limd.co.il

מרכז לימודי דעת: רח' אלישע 29 בני ברק E-mail: limd@limd.co.il

תוכן השיעור:

1. סעיפי השו"ע והרמ"א
2. דעות הראשונים בדין בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה
3. דעת השו"ע והרמ"א
4. בשר שלא הודח ונמלח מליחה מועטת או שלא שהה שיעור מליחה
5. בשר שהודח מעט או שלא הודח כלל ויש ששים כנגד הדם
6. הגדרת בדיעבד
7. הדחה ראשונה במים קרים
8. מלח בשר שלא הודח עם בשר שהודח
9. עיקרי הדינים שהובאו בשיעור

נערך מחדש ע"י הרב אורי גרילוס
תכנית איסור והיתר היא לע"נ הרב שלמה בן ר' משה ורחל לענקרי זצ"ל

נושא השיעור: בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה.

סימן סט

ב. אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית, ויש אוסרין.

הגה: וכן נוהגין, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לללי, ואפילו לא קשה במלחו שיעור מליחה (ארוך וס"ד וסמ"ג). מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר (ב"י). ואם לא הודח רק מעט, קודם שמלחו, מותר דליעבל. והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו (הגהת ס"ד ב"ש מהרא"י). ואם נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות והיא חסורה (בארוך כלל ד' דין ה').

השו"ע בסעיף זה דן בבשר שנמלח ללא הדחה ראשונה. לפני שניגש להבין את הסעיף, נחזור בקצרה על ששת שיטות הראשונים שסוכמו על ידי הפרי מגדים, ונבארם ביחס לדין בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה.

דעות הראשונים בדין בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה

הרא"ה: ההדחה הראשונה נועדה להסיר את הדם בעין, כדי שלא יבלע בבשר לאחר שיעור פליטת דמו וצירוי, אם לא הודח ושהה שיעור זה, הדם בעין שנבלע בבשר לא מועילה לו מליחה שנית, ולכן הבשר במקרה נאסר עולמית.

הר"ן: ההדחה הראשונה נועדה לרכך את הבשר מבחוץ כדי לאפשר למלח להפליט את הדם. לדעתו מליחת בשר ללא הדחה ראשונה לא מועילה. ואפשר לשטוף את המלח, להדיח את הבשר ולמלחו שנית, והבשר מותר.

המרדכי: ההדחה הראשונה נועדה כדי שהמלח לא יתמלא מדם בעין, ולא יוכל להפליט את הדם שבתוך הבשר כראוי, ולכן מליחה ללא הדחה אינה מועילה. לדבריו אפשר לשטוף את המלח, להדיח את הבשר שנית ולמלחו, והבשר מותר.

היש אומרים שבמרדכי: ההדחה הראשונה נועדה לרכך את הבשר מבפנים, ומאחר שהבשר לא הודח הדחה ראשונה המלח לא פעל כראוי. לדבריו יש תקנה לשטוף את המלח מהבשר, להדיח את הבשר שנית ולמלחו והבשר מותר.

הסמ"ק: ההדחה הראשונה נועדה שהבשר לא יבלע דם בעין בעת המליחה. הבשר שנמלח ללא

הדחה ראשונה בולע את הדם בעין שעל פני הבשר בתוך זמן המליחה, ואין דרך להוציאו על ידי מליחה נוספת, ולדבריו הבשר נאסר עולמית.

הרא"ש: ההדחה הראשונה נועדה לסייע למלח להפליט דם בשפע. כשהבשר לא הודח בראשונה לא נפלט כל הדם, וכן חלק מהדם שנפלט עלול לחזור ולהיבלע בבשר תוך כדי המליחה. לדבריו אפשר לשטוף את הבשר ולמלוח שוב, והבשר מותר.

בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה

הטור כתב:

"ואם מלח ולא הדיחו תחלה י"א שאין לו תקנה עוד, אף אם ידיחנו וימלחנו פעם אחרת, ויש מתירין, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל".

ביאור דבריו: הטור הביא מחלוקת הראשונים מה הדין של בשר שנמלח בלא הדחה. **הבית יוסף** מבאר שהיש אוסרים הוא דעת **הסמ"ק**, וטעמו שהמלח מבליע את הדם בעין לתוך הבשר ואין בכוחו להפליט אותו. והמתירים הם **הרא"ש** והמהר"ם. **הבית יוסף** מסיים שבמקום הפסד מרובה אפשר לסמוך על **המהר"ם** ו**הרא"ש**, **שלשיטתם אפשר להדיח ולמלוח שוב**, ועל ידי כך להתיר את הבשר.

להלכה

השר"ע פסק:

"אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית, ויש אוסריין".

סעיף ב

ביאור דבריו: השר"ע מביא את שתי השיטות שהובאו בטור, שיטת **הרא"ש** והסוברים כמותו מביא **"בסתם"**, דהיינו מבלי לנקוט בלשון יש מתירים, ואילו את שיטת **הסמ"ק** מביא בלשון **"יש אוסריין"**.

בספר **יד מלאכי**, כללי הגמרא והפוסקים מביא בכללי השר"ע והרמ"א (סעיף יז) פוסקים הנוקטים שהדעה שהובאה **"סתם"** היא השיטה העיקרית להלכה, **הפרי מגדים** (משב"ז א) סובר **שהשר"ע** חזר בו מהפסק בבית יוסף, ששם התיר בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה רק במקום הפסד מרובה, וכאן מתיר אפילו בלא הפסד על פי הכלל סתם וי"א הלכה כסתם¹.

לעומת זאת, **בזבחי צדק** (סט, כט), **ובכף החיים** (סט, לט, מה), **ובבן איש חי** ובפוסקים אחרים מובא, שלצרות הכלל **"סתם ויש אומרים הלכה כסתם"**, עדיין אין להתיר ללא הפסד מרובה

¹ עיין גם בילקוט יוסף חלק ח עמוד רצ.

כמבואר בבית יוסף.

הרמ"א פסק:

הגה: וכן נוהגין, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לכלי, ואפילו לא קשה במלחו שיעור מליחה (ארוך וס"ד וסמ"ג). מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר (ב"י).

ביאור דבריו: הרמ"א פסק שנוהגים כדעת האוסרים ואפילו לא נמלח ממש אלא מעט, אך במקום הפסד מרובה יש להתיר. הש"ך (יב) מבאר שבמקום הפסד מרובה יש להתיר דוקא על ידי הדחה ומליחה שנית. הש"ך מביא דעת מהרש"ל שחולק על הרמ"א ופוסק לאסור אפילו בהפסד מרובה, ולדבריו אין דרך להכשיר את הבשר. ומסקנת הש"ך להתיר במקום הפסד מרובה על ידי הדחה ומליחה שנית, וכן על ידי צליה.

הלכה למעשה

בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה:

בני אשכנז: הנוהגים על פי הרמ"א, נוהגים לאסור, ומתירים רק בהפסד מרובה, על ידי הדחה ולמליחה שנית.

בני ספרד: הנוהגים על פי השו"ע, מתירים על ידי הדחה ומליחה שנית גם בלא הפסד מרובה. ויש מהפוסקים הספרדים (הזבחי צדק, הכף החיים, והבן איש חי) שנוטים לחשוש לשיטה המובאת בשם "יש אומרים", ולדבריהם רק במקום הפסד מרובה, סומכים על המתירים.

בשר שנמלח מליחה מועטת ללא הדחה או שלא שהה במילחו שיעור מליחה

הרמ"א מוסיף שנוהגים לאסור בשר שלא הודח הדחה ראשונה ומלחו, גם כשהבשר נמלח רק מעט כדרך שמולחים לצלי. (המושג מליחת צלי מובא בסימן ע"ו, מעיקר הדין בשר שצולים אותו אינו צריך מליחה לפני הצליה. והרמ"א שם מביא את דברי רש"י שגם לצלי צריך מליחה מועטת תחילה ושכן נהגו).

הט"ז (ח) מביא שני טעמים לדברי הרמ"א, האוסר בשר שלא הודח ונמלח במעט מלח:

א. אין אנו בקיאים להבחין בין מליחת צלי (קצת) למליחה לקדירה (הרבה).

ב. חוששים שמא נפלט מעט דם וחזר ונבלע בבשר ושוב לא יצא. וביאר הט"ז על פי האור זרוע, שאסר בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב, למרות שנמלח מליחה מועטת לצלי, משום מעט הדם שנפלט מהבשר, ונבלע חזרה על ידי המלח. ומוסיף הט"ז שגם לפי סברת הסמ"ק, שטעם הדחה ראשונה הוא משום דם בעין שנבלע בבשר, יש לאסור כאן שלא הודח משום שהמלח המועט שניתן על הבשר, מבליע דם בעין שעל החתיכה לתוכה.

הלכות מליחה יורה דעה סימן סט סעיף ב / שיעור 2

הרמ"א מוסיף עוד, שנוהגים לאסור בשר שלא הודח הדחה ראשונה ונמלח, אפילו אם לא שהה המלח על הבשר שיעור מליחה [שמונה עשרה דקות].

הש"ך (ס"ק י"ג) מביא את דברי הרמ"א בדרכי משה, שבמקרה ששהה פחות משיעור מליחה, למרות שאי אפשר למולחו שנית, מכל מקום יכול לצלותו, ועל ידי כך יצא דמו.

הש"ך מביא את דברי המהרש"ל והב"ח האוסרים את הבשר גם בצליה. בכל זאת מכריע הש"ך כדברי הדרכי משה שמותר לצליה.

הפתחי תשובה (ז) מביא מהתפארת למשה שיש להקל בצליה בלא הפסד מרובה רק בהצטרפות כשיש 'תרתני למעליותא' [שתי סיבות להקל] האחת נמלח מעט, והשניה ששהה פחות משיעור מליחה.

בשר שהודח מעט או שלא הודח בכלל אך יש ששים כנגד הדם

הרמ"א ממשיך:

ואם לא הודח רק מעט קודם שִמְלָחו מותר זדיעבד והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שְעָלוּ. (הגהת ש"ך ב"ק מהר"א)

ביאור דבריו: הרמ"א הוסיף שני היתרים, א. בשר שהודח מעט ונמלח, מותר בדיעבד. [לכתחילה הרמ"א מצריך שריה חצי שעה כמבואר בסעיף א'] ב. בשר שלא הודח ונמלח, ויש שישים בחתיכה כנגד הדם בעין שעליה מותרת בדיעבד.

הט"ז (י) והש"ך (י"ד) מבארים שהיתרים אלו מבוססים על שיטות הראשונים [הסמ"ק הרא"ה והמרדכי] שטעם ההדחה ראשונה הוא משום דם בעין שעל החתיכה, ולכן בדיעבד סומכים על הדחה מועטת, וכן אפילו לא הודח הבשר כלל אך יש שישים בחתיכה כנגד הדם בעין שעל החתיכה מותר. ואילו לשיטות הראשונים שטעם ההדחה הראשונה הוא משום ריכוך הבשר אין להקל כלל על ידי הדחה מועטת או כשיש שישים כנגד הדם בעין.

הט"ז והש"ך ביארו, למרות שהרמ"א פסק (בסעיף א') שיש לשרות הבשר חצי שעה הרי שסובר שטעם ההדחה כדי לרכך את הבשר, מכל מקום פסק כאן שהבשר מותר בדיעבד, וסמך על הסוברים שההדחה נועדה להסיר את הדם בעין.

הגדרת "בדיעבד"

נחלקו הפוסקים בביאור ההיתר בדיעבד כשהודח הדחה מועטת ונמלח וכן כשיש ס' כנגד הדם בעין, האם בדיעבד הכוונה שכבר בושל לאחר המליחה, או שבדיעבד הכוונה מכיון שכבר נמלח, אין צריך להדיחו ולמלחו שנית:

א. **הט"ז (י)** (יש לעיין במשבצות זהב בתחילת דבריו על דברי הט"ז) **והש"ך (יד)** סוברים שבדיעבד מותר הכוונה שהבשר עדיין לא התבשל, ומכיון שהודח מעט ונמלח כבר, מותר לבשלו ואין צורך בהדחה ומליחה נוספת.

ב. **הרבי עקיבא איגר** לעומת זאת סובר, שכוונת הרמ"א להקל בדיעבד רק אם הבשר עדיין לא התבשל, ומותר להדיח ולמלוח אותו שנית. ובסוף דבריו כתב שאם התבשל ללא הדחה ומליחה נוספת, יש להתיר רק בהפסד מרובה. **הפתחי תשובה** כתב **שהפרי מגדים** פוסק בהיתר השני של הרמ"א בלא הודח כלל וסומכים על ס', להתיר רק על ידי הדחה ומליחה שנית.

ג. **הפתחי תשובה** מביא דעת **הלבושי שרד** שלכתחילה יש להדיח ולמלוח שנית, ובדיעבד אם בישל כך בלא הדחה ומליחה שנית יש להתיר.

הדחה ראשונה במים קרים

הבית יוסף מביא **מהמרדכי** שסובר שהדחה מים מקשים את הבשר. **הבית יוסף** מבאר שזה רק כאשר המים קרים מאוד, ובמקרה זה יש לחמם את המים על מנת להסיר את צינתם.

הרבי עקיבא איגר מוסיף, שלדעת הסוברים שהדחה ראשונה נועדה להסיר דם בעין, מים קרים ודאי מועילים, ולדעת אלו הסוברים שהדחה ראשונה נועדה לרכך את הבשר, ניתן לשטוף ולמלוח את הבשר שנית.

ואם הבשר התבשל ללא שהדיחו ומלחו אותו שנית, לפי **הט"ז והש"ך** שסומכים בדיעבד על הדעות שהדחה ראשונה היא משום הדם בעין, א"כ גם כאן הבשר יהיה מותר, ולדעת **הר" עקיבא איגר** הבשר יהיה מותר רק בהפסד מרובה.

בשר שלא הודח שנמלח עם בשר שהודח

הדרכי משה (ד) מביא **מהאיסור והיתר הארוך** "ואם מלחו שאר חתיכות שהודחו אצל בשר

הלכות מליחה יורה דעה סימן סט סעיף ב / שיעור 2

שנמלח ולא הודח, האחרות מותרות, אף על פי שנוגעים בחתיכה שנמלחה ולא הודחה, מכל מקום לגבי האחרות מיקרי דם פליטה ומישרק שריק או כבולעו כך פולטו".

להלכה

הרמ"א פסק:

ואם נמלח חתיכה בלא להכה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות והיא אסורה.

ביאור דבריו: הרמ"א פסק כדברי האו"ה, בשר שלא הודח ומלחו אותו עם בשר שהודח, הבשר שלא הודח אסור ואילו הבשר שהודח ונמלח עמו מותר.

הט"ז (י"א) מבאר טעם ההיתר משום שהדם היוצא מהחתיכה 'מישרק שריק' [מחליק] ואינו נבלע, על ידי מליחה, ואפילו אם נאמר נבלע אומרים כבולעו כך פולטו שהרי דם שנמלח אינו אסור אלא מדרבנן ואנו אומרים 'כבולעו כך פולטו' [כמו שנבלע כך נפלט].

הש"ך (ט"ז) מעתיק את דברי האו"ה, שלגבי האחרות נחשב לדם פליטה וכבולעו כך פולטו. ומבאר **הפרי מגדים** (שפתי דעת, טז) שכוונת הש"ך שהדם שנפלט מהחתיכה נמס ונעשה צלול על ידי המלח ולכן כשמגיע לחתיכות אומרים כבולעו כך פולטו, אבל לגבי החתיכה עצמה שלא הודחה, הדם נחשב דם בעין כי הוא מיד נבלע בחתיכה לפני שנמס מהמלח. יוצא, שכלפי שאר החתיכות - הדם נחשב כדם פליטה, ולגבי החתיכה עצמה - הדם נחשב כדם בעין.

עקרי הדינים שהובאו בשיעור:

- א. דין בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה תלוי במחלוקת הראשונים בטעם ההדחה, לדיעות שההדחה כדי שלא יאסר מדם בעין אסור ולדיעות שההדחה כדי לרכך יש תקנה להדיח ולמלוח שנית. להלכה השו"ע הביא דעת המתירים על ידי הדחה ומליחה שנית בסתם, ויש אוסרים. [שו"ע] והרמ"א פסק שהמנהג להחמיר, ובמקום הפסד מרובה יש להקל. ולמעשה יש מחלוקת בין הפוסקים הספרדים האם יש להקל בלא הפסד מרובה.
- ב. לדעת הרמ"א גם אם נמלח מעט או שהה פחות משיעור מליחה יש להחמיר, ובמקום הפסד מרובה יש להקל. [רמ"א] וכך נוהגים האשכנזים.
- ג. בדעת הרמ"א י"א שאם שהה פחות משיעור מליחה יש להתיר הבשר לצליה [ש"ך] וי"א שרק אם יש שתי מעלות גם נמלח מעט וגם שהה פחות משיעור מליחה, יש להתיר ע"י צליה. [פת"ש]
- ד. בשר שהודח רק מעט, וכן בשר שלא הודח כלל אך יש ששים כנגד הדם בעין שעל הבשר מותר בדיעבד. [רמ"א] משום שסומכים על השיטות שהדחה היא משום דם בעין שעליו. [ט"ז וש"ך] י"א שאף אם לא התבשל מותר לבשלו כך, ונחשב דיעבד. [ט"ז וש"ך] וי"א שרק אם התבשל כבר מותר בדיעבד. [רע"א ופמ"ג]
- ה. אם הדיח הבשר במים קרים מאוד ואח"כ מלח הבשר יכול לחזור ולהדיח ולמלוח שוב, אך אם כבר בישל הבשר ע"י הדחה שנעשתה במים קרים. י"א שהבשר מותר בדיעבד. [ש"ך ט"ז] וי"א שאין להתיר אלא בהפסד מרובה. [רע"א]
- ו. מלח בשר שלא הודח עם בשר שהודח הבשר שהודח מותר, והבשר שלא הודח אסור. [רמ"א מהאו"ה] משום שהדם הנפלט נמס ואינו נבלע בחתיכות האחרות ואפילו אם נבלע כבולעו כך פולטו. [ט"ז ש"ך ופמ"ג]

